

67-72-100 /1
30.04.21

У спеціалізовану вчену раду Д 35.052.19
у Національному університеті
«Львівська політехніка»

(79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12)

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Самсіна Ігоря Леоновича на дисертацію Скочиляс-Павлів Ольги Василівни «Теорія і практика вирішення спорів адміністративними судами України щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

На основі ознайомлення з дисертацією та працями, опублікованими за темою відповідно до Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, окреслені ступінь актуальності обраної теми, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, визначених у дисертації, їх новизна та достовірність, повнота викладу в опублікованих працях, а також зроблено висновок про відповідність встановленим вимогам дисертаційної роботи Скочиляс-Павлів О. В.

Актуальність обраної теми.

Говорячи про актуальність дослідження необхідно підкреслити, що особливу увагу упродовж останніх років з боку вчених-юристів, та й не тільки, привертають питання новітнього державотворення. Проблема формування

публічної влади тут є однією із центральних, хоча не знайшла достатнього наукового обґрунтування у межах юриспруденції. Розмаїтість наукових точок зору, відсутність єдності при вирішенні різноманітних питань, пов'язаних з цим феноменом, свідчить про недостатній рівень розробленості цієї проблематики, та своєю чергою, зумовлює потребу широкомасштабного дослідження цього явища.

Захист виборчих прав, свобод і законних інтересів забезпечується наявністю регламентованої адміністративної та судової процесуальної форми. Судовий порядок вирішення виборчих спорів забезпечує незалежність та неупередженість прийняття рішень, гарантує їх об'єктивність. При цьому зарахування виборчих спорів до компетенції адміністративних судів дозволяє учасникам виборчого процесу користуватися всіма перевагами адміністративної юстиції та створює належні гарантії захисту й поновлення виборчих прав. Тому вибір проблематики дисертаційного дослідження є актуальним на сучасному етапі розвитку правової науки.

Не зважаючи на те, що низка наукових аспектів вирішення спорів адміністративними судами щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму були предметом дослідження багатьох вчених, необхідність розкриття теорії і практики вирішення спорів адміністративними судами України щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму не лише зберігає свою актуальність, а й в контексті трансформаційних перетворень сучасного суспільства, залишається винятково важливою й аналітично-науковою, і прикладною проблемою.

Отже, не викликає жодних сумнівів, що дисертаційне дослідження Скочиляс-Павлів Ольги Василівни на тему: «Теорія і практика вирішення спорів адміністративними судами України щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму» є актуальним і своєчасним.

Про актуальність дослідження свідчить також його відповідність «Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в

Україні відповідно до європейських стандартів», яка затверджена Указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006, Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474-р, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 та низці інших програмних документів, розроблених на рівні держави.

Викладене вище, засвідчує, що дисертація Скочияс-Павлів О. В. є актуальною для сучасної правової науки та науки адміністративного права і процесу.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційне дослідження Скочияс-Павлів О. В. будується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Здобувач використав численні наукові праці фахівців з загальної теорії держави та права, теорії управління та адміністративного, конституційного, інформаційного права, адміністративного судочинства, а також інших галузевих правових наук, політології, соціології та низки інших галузей знань. Надзвичайна складність діяльності адміністративної юстиції як органу захисту прав і свобод людини від незаконних дій чиновницького корпусу в публічно-правовій сфері вимагала від дисертанта застосовувати особливу сукупність методологічного інструментарію. Високий ступінь наукової обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено, крім цього, використанням комплексу філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання.

Найголовнішим тут став діалектичний метод наукового пізнання, що базується на принципах об'єктивності, всебічності, конкретності й історизму (усі Розділи дисертації). Метод герменевтики дозволив більш глибоко

проаналізувати джерелознавчий матеріалу, здійснити оцінку змісту монографічних праць і наукових публікацій, теорій та концептуальних підходів, що в них містяться (підрозділи 1.1., 1.2, 2.1, Розділ 3). Використано такі загальнонаукові методи пізнання, а саме: формально-логічний – для характеристики засад адміністративного судочинства як основи законного вирішення спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму та аналізу генези і динаміки процесуальної форми вирішення спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, загальнотеоретичної характеристики спорів у сфері правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму (підрозділи 1.3, 1.4, 3.1) та системно-структурний методи – для розгляду актуальних питань визначення структури судового адміністративного процесу, з'ясування сутності та змісту конфліктності правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму як умови виникнення спорів у цій сфері, характеристика спорів у сфері правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму як предмет адміністративної юрисдикції (підрозділи 2.2, 2.3, Розділ 3), метод функціонального аналізу і синтезу (Розділ 4). Також автором використовувалися спеціально-юридичні методи дослідження, такі як порівняно-правовий, історико-правовий, формально-юридичний, юридико-статистичний (усі Розділи дослідження).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Зміст дисертації загалом характеризується достатньо високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем теорії і практики вирішення спорів адміністративними судами України щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед у тому, що у дисертаційному дослідженні уперше на засадах методології системного підходу з урахуванням сучасних новел процесуального законодавства та міжнародних стандартів справедливого судового розгляду сформовано теоретико-методологічні та правові засади вирішення адміністративними судами спорів, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму та обґрунтовано нові підходи до розв'язання наявних проблем.

На особливу увагу заслуговують такі положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що викладені в цій дисертації, які найбільш наочно демонструють її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість:

– обґрунтовано правову природу спорів, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму в сучасних умовах розвитку суспільства. Виокремлено найтипівіші причини виникнення виборчих спорів, до яких віднесено суперечливість і нестабільність правового регулювання виборчих відносин, наявність в ньому численних прогалин і колізій; недостатній рівень політичної і правової культури організаторів виборів та інших учасників виборчого процесу, відсутність сталих демократичних традицій в сфері електоральної поведінки; політичне протистояння суб'єктів виборчого процесу, зокрема прагнення використовувати електоральні конфлікти з суто егоїстичною метою, далекою від потреб дійсної реалізації і захисту виборчих прав від можливих порушень; амбітність і бюрократизм виборчих комісій, обумовлені надмірно обмежувальною деталізацією передбачених законодавством процедур здійснення виборчих прав громадян;

– запропоновано авторське визначення виборчих спорів, під яким варто розуміти виборчі правовідносини охоронного характеру, в рамках яких за допомогою оскарження в установленому чинним законодавством України адміністративному (інстанційному) і судовому порядку вирішуються конфліктні ситуації, що виникають у зв'язку з реальним або передбачуваним порушенням виборчих прав громадян. Багатоаспектна правова природа виборчих спорів диктує необхідність підходити до розуміння виборчих спорів з

різних позицій, проводячи їх співвідношення з такими правовими явищами, як юридичні конфлікти, виборчі правовідносини і правові спори;

– виходячи з публічно-правової природи виборчих спорів, доведено логічність того, що виборці наділені правом оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність будь-якого суб'єкта виборчого процесу, якщо вони безпосередньо порушують його виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму. Більше того, у справах щодо уточнення списку виборців особа, яка має право голосу може звернутися з відповідним позовом не лише щодо себе особисто, але й щодо інших осіб;

– спираючись на наукові погляди, що сформувались у сучасній науці конституційного права, суб'єктивне виборче право, яке складається з права обирати і права бути обраним, розглянуто як елемент права на участь в управлінні справами держави – юридично оформлена і гарантована можливість бути суб'єктом виборчого процесу. Правовий аналіз результатів виборів що були проведені за роки незалежності України дозволив констатувати істотне розширення обмежень виборчого права, звужений обсяг законодавчої гарантованості виборчого права. Зміни в правовому регулюванні виборчих спорів і високий відсоток скарг на порушення виборчих прав громадян викликають інтерес до проблематики забезпечення всебічного захисту виборчих прав, зокрема, виборчого права, гарантованого Конституцією України;

– встановлено, що виборчі спори є одним із видів державного захисту виборчих прав громадян. У цьому значенні, вони займають самостійне місце в юридичному механізмі захисту виборчих прав громадян поряд з іншими існуючими способами їх захисту, з-поміж яких необхідно розрізняти: притягнення порушників виборчого законодавства до юридичної відповідальності, подання звернень до виборчих комісій, конституційний контроль виборчого законодавства за скаргами громадян. При цьому виборчі спори є універсальним способом захисту виборчих прав громадян, які потребують попереднього або подальшого використання інших засобів захисту;

– акцентовано на тому, що виборчі спори, які розглядаються в судовому порядку, доцільно відрізнити від адміністративно-правових спорів, за допомогою яких відбувається оскарження дій (бездіяльності) та рішень органів і посадових осіб виконавчої влади. Якщо перші впливають з регулятивних виборчих правовідносин, то основою для існування останніх є адміністративно-правові відносини, в яких одна сторона наділена владними повноваженнями відносно іншої сторони, оскаржує порушення своїх прав в судових органах;

– обґрунтовано доцільність застосування альтернативних способів вирішення спорів – медіаційних процедур, що є одним з найдієвіших видів альтернативного вирішення юридичних спорів, віднесених до компетенції адміністративного суду;

У дисертації сформульовано й інші цікаві та корисні положення і висновки.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 44 наукових працях, а саме: одноосібній монографії, 20 статтях, які опубліковані у наукових фахових виданнях України, з яких 3 входять до міжнародних наукометричних баз даних, 1 статті, що додатково відображає результати дослідження та в 21 у збірниках тез науково-практичних заходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у науково-дослідницькій сфері, правотворчості, правореалізаційній діяльності та навчальному процесі, що підтверджено відповідними довідками, а саме у: *правотворчості* – для удосконалення вітчизняного законодавства, що регулює питання вирішення спорів, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму; *правореалізації* – для підвищення ефективності діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, що забезпечують реалізацію виборчих прав людини (довідка Львівської обласної

адміністрації від 26.01.2021 р. № 37); *науково-дослідницькій роботі* – як фундамент для розв’язання та подальшого дослідження проблематики вирішення адміністративними судами спорів, пов’язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, зокрема, в контексті загальних напрямів забезпечення базових прав людини у виборчому процесі; *навчальному процесі* – під час викладання курсів «Адміністративне право», «Проблеми адміністративного права і процесу», «Адміністративне судочинство» та низки галузевих юридичних дисциплін: «Конституційне право», «Виборче право», «Міжнародне право», а також для підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів (довідка Національного університету «Львівська політехніка» від 24.09.2020 р. № 67-01-1447).

Дискусійні положення дисертаційного дослідження та зауваження до нього.

Однак, як і при дослідженні будь-якої складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні міститься певна кількість спірних, недостатньо обґрунтованих та узгоджених положень, які можуть стати підґрунтям для наукової дискусії та слугувати напрямами подальшої розробки цієї проблематики. Зокрема:

1. У новизні автором констатовано, що «виборчі спори є універсальним способом захисту виборчих прав громадян, які потребують попереднього або подальшого використання інших засобів захисту». Така позиція не знайшла широкого пояснення в дисертації та потребує пояснення чому спір, тобто юридичний конфлікт між учасниками правовідносин, у якому кожен з учасників правовідносин захищає свої суб'єктивні права визначається засобом захисту. Видається, що засобом захисту може бути позитивне вирішення цього спору, однак не безпосередньо сама конфліктна ситуація.

2. В роботі відсутнє комплексне тлумачення ряду понять та термінів, зокрема «електоральні права», «пряма демократія», «учать народу у здійсненні влади», «виборчий спір», «ознаки виборчого спору», «кандидат», «суб'єкт

виборчого права» тощо. Авторка дисертації оперує цими поняттями, проте не пояснює їх сутності. В науці існують різні позиції з приводу їх розуміння, тому відсутність посилання на належний понятійно-категоріальний апарат знижує теоретичну цінність роботи, подекуди призводить до авторського різнотлумачення і не завжди однакової наукової позиції.

3. В роботі не розкритий механізм визначення предметної підсудності виборчих спорів, структура якого передбачає визначення предмета та суб'єктного складу виборчого спору. Проте це питання має суттєве значення для права на доступ до суду, легітимності судових рішень та ефективності правозастосовної судової практики.

4. Потребує суттєвого розширення положення, що викладені в підрозділі 1.3. дисертації та стосуються основних принципів (засад) адміністративного судочинства. Авторкою проаналізовані такі засади, а саме: верховенство права; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; обов'язковість судового рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом; розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення. Однак доводиться констатувати, що вони мають загальний характер і предметно не експропрійовані на сферу вирішення спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.

5. Проблема задекларована в роботі стосується не тільки виборчого процесу (про це доволі широко йдеться в дослідженні), але й спорам, що щодо правовідносин, що пов'язані з процесом референдуму. В роботі відсутнє порівняння цих спорів і складається враження, що дисертантка їх повністю ототожнює, що предметно не правильно, оскільки вони мають різну правову природу.

Водночас, зазначені зауваження переважно мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Автореферат дисертації ідентичний її основним положенням і повністю відображає зміст та результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог. Результати наукових досліджень, за якими дисертант захистила кандидатську дисертацію, на захист не виносяться.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Теорія і практика вирішення спорів адміністративними судами України щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретну наукову проблему, яка має суттєве значення для науки адміністративного права та адміністративного процесу, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Сkochиляс-Павлів Ольга Василівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

В.о. завідувача кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
доктор юридичних наук, професор

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

І. Л. Самсін